

**СЕКЦІЯ 1. ФІЛОСОФСЬКА СКЛАДОВА
УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ ТА НАУКИ**

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-381-4-1>

**ФІЛОСОФСЬКІ ЗНАННЯ У СОЦІОПРОСТОРІ:
ФАХІВЕЦЬ-ТА-ЛЮДИНА У СВІТІ-ЗА-ФОРМУЛОЮ**

Діденко Л. В.

*кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри філософії гуманітарних наук
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

Виш-освіта завжди поставала середовищем витворювання фахівців через транслявання теорезису і ступеневою платформою для початкового відпрацювання фахових навичок та умінь. Компетентційність, що формована через освітньо-наукові заходи, очікувано результуватиметься у «фахову одиницю», яка потенційно може бути працевлаштована. Проте виклики сьогодення – зміни/коригування стандартів і протоколів підготовки здобувачів освітніх-та-наукових ступенів, норми академічної доброчесності, футурологічне спрямування світу, суспільні тренди, періодичні професійні утруднення-головоломки тощо – зумовлюють не тільки постійне відкоригування власних пріоритетів, але й самопізнання.

Світ нашого існування впродовж ХХ ст. та частини ХХІ ст. вже неодноразово змінювався. Нам «пропонувалися» – бізнес-стратегами та футурологами – концепт-формули, що одночасно і описували б специфічність змін світу, і векторували б нас до оптимального перебування у ньому. 3-поміж концепт-формул світоопису виокремлюють: SPOD (Steady – стійкий, Predictable – передбачуваний, Ordinary – простий, Definite – визначений), VUCA (Volatile – нестабільний, Uncertain – невизначений, Complex – складний, Ambiguous – неоднозначний) та VUCAP (VUCA + Paradoxical – парадоксальний), BANI (Brittle – крихкий, Anxious – тривожний, Nonlinear – нелінійний, Incomprehensible – незбагнений), SHIVA (Split – розщеплений, Horrible – жахливий, Inconceivable – немислимий, Vicious – немилосердний, Arising – відновлюваний), TACI (Turbulent – турбулентний, Accidental – випадковий, Chaotic – хаотичний, Inimical – ворожий). У кожній

зі згаданих концепт-формул світоопису є свої переваги: складники умовно окреслюють визначальні зміни зовні, що уможливлуватимуть відповідні оптимальні реагування людини зсередини. Іншими словами, концепт-формули визначатимуть наші поведінкові паттерни як у приватному, так само й у професійному просторі: SPOD зорієнтовує нас на тривале планування у світі; VUCA та VUCAP скеровують до ситуативного реагування на зміни самого світу; BANІ підводить антропоодиночку до моментної вибірковості за власним сценарієм й у межах нормового поля; SHIVA сприятиме акцентуванню уваги антропоодиночки на собі (тут: власних переживаннях, враженнях, емоціях), що потім через нешкідливі дії може гармоніювати окремий сегмент світу; TACI наголошує на необхідності відстоювання власної формули розв'язку окремої ситуації/проблеми/питання, що зумовить вихід з індивідуальної та/або професійної кризи.

Проблематизування полягатиме не тільки у нерозумінні антропоодиночку активної концепт-формули світоопису, але і в обмеженості фахових компетенцій (тут: знань, навичок, умінь) для долання неочікуваних викликів як у професійному, так само й у приватному просторі.

З погляду роботодавця та/або менеджера середньої ланки, фахівець – це виключно виконавець усталених алгоритмів у професійному просторі. Він діє за чіткими кроками – «отримай запит, виконай, відзвітуй», проте переліки запитів/завдань «надходять» у різному форматі: з повними/достатніми/неповними вихідними даними, як хаотичні/систематизовані утруднення, тотально/частково абсурдовані тощо. Проте фахівець одночасно є і антропоодиночку, яка потребує своєрідного (стандартного, а не вибіркового) – людського – ставлення. Очікувана нею хоча б у дечому стійкість замінюється на комплект ситуативної турбулентності, що уможливлуватиме на перших етапах внутрішню нестабільність та розщепленість антропоодиночки, проте згодом – задля самозахисту від власного розкришування зсередини – вона вдаватиметься до самозахисту. Останній може поставати як узвичаєним практикуванням через комунікативні прийоми (мовчання, посміхання, іронізування тощо), так само й діями-у-моменті щодо окремої ситуації.

Саме тут і можуть допомогти філософські знання, які є не «сегмент-зрізом» дечого на окремий момент, а радше «сутнісним схопленням» кожного феномена/ситуації у взаємозв'язках. Філософія не пропонує універсальних відповідей на усі питання, вона радше допомагає навчитися керувати-у-моменті своїми інтелектуальними можливостями задля оптимізування життя у приватному та професійному просторах. Зиски від здобування філософських знань – це одночасно і доступ

до теорезису (ідей та висловлювання мислителів попередніх епох), і «чистий праксис» (ситуативні дії-у-моменті). Фахівець результатно практикуватиме: 1) застосовність критичного мислення (для пропонування нестандартних розв'язків проблем/завдань); 2) встановлення причинно-наслідковості (для розуміння подій реальності та розтлумачення смислів висловлювань); 3) аргументування (для роз'яснення своєї думки іншим); 4) знання застосовність (для підтвердження фаховості та превентивування надмірних витрат ресурсів); 5) аналізування подій (для виявлення взаємовпливальності сегментів суспільства та поля власних дій); 6) смислоконструювання (для усвідомленого існування) тощо.

Окрім того, під впливом ідей-та-текстів І. Канта філософські знання поступово «переходили» у площину праксису та оформлювалися у методологічні програми (особливо з XIX ст. й до середини XX ст.). Саме завдяки обізнаності антропоодиниць з ними утруднення від викликів світу стають розв'язуваними. Для SPOD-формули найдієвішою буде прагматична методологічна програма [9–10; 18; 22; 24] з її орієнтиром на результатність та ефективність дій; для VUCA-формули оптимальною поставатиме структуралістська методологічна програма [11; 21] з її чіткістю та цілісністю; VUCAP-формула розгортатиметься через герменевтичну методологічну програму [8; 23] з аспектами різнорівневого витлумачення; BANI-формула робитиме акцент на екзистенційній методологічній програмі [2; 4; 7; 20] з усвідомленням своєї унікальності; SHIVA-формула активуватиме психоаналітичну методологічну програму [5–6; 12–13; 19; 26] з її можливостями відновлення доступу антропоодиниці до себе справжньої; TACI-формула тяжітиме до феноменологічної методологічної програми [1; 14–17; 25] з її унікальним суб'єктивним світом та смислоконструюванням. Для кожної концепт-формули світоопису домінувальними є зазначені методологічні програми, проте поряд з ними можуть бути застосовані й елементи інших методологічних програм як допоміжних (тобто: SHIVA-формула не виключає елементів герменевтичної, екзистенційної та структурної, проте превальювати буде саме психоаналітична методологічна програма).

Фахівцям бажано не просто читати-опрацьовувати тексти мислителів минулого, але й відпрацювати їх у реальних ситуаціях або хоча б у мисленневому експерименті [3]. З одного боку, це уможливить гнучкість їхніх інтелектів та мінімально підготує їх до «повного занурення» у «професійні головоломки». З іншого боку, робота з тематичними практикумами (у межах кожної зі згаданих методологічних програм) сприятиме розумінню себе, що може підвищити стресостійкість та розблокувати креативність.

У світі завжди виникатимуть моменти, що передбачатимуть рішення-неприймання антропоодиноць. Але якщо скеровувати не в той бік, то й розв'язку не буде. Оптимальні розв'язки уможливлені виключно завдяки нюансуванню деталей ситуації/проблеми/питання антропоодиноцею. Ба більше: у світі за однією формулою антропоодиноці можуть поводитися або за попередньою, або вже самостійно формувати складники наступної. Дешифрування частин формули відбуватиметься без натяків та орієнтирів – наосліп, що зумовлюватиме конфлікти через незрозуміння «системи координат» виконувальниками завдань. Оптимальні розв'язки у таких випадках узалежені від здоровоглуздності антропоодиноці, її уважності до деталей та оптимальної знаннезастосовності. Тобто «виживання» антропоодиноці як у професійному, так само й у приватному просторі залежить від її зусиль щодо власного трансформування задля готовності до будь-яких викликів світу.

Отже, філософські знання у соціопросторі є допоміжними для антропоодиноць щодо розв'язування персональних та фахових утруднень, особливо якщо концепт-формула світоопису ще невисзначена.

Література:

1. Гусерль Е. Ідеї чистої феноменології і феноменологічної філософії: Книга перша. Загальний вступ до чистої феноменології [переклад з німецької і коментарі Вахтанга Кебуладзе]. Харків : Фоліо, 2020.

2. Діденко Л. В. Квадрорівневість екзистенції: термінокаркас перехідностей. *Актуальні проблеми філософії та соціології* : науково-практичний журнал. 2017. Вип. 15. С. 41–44.

3. Мироненко Р. Мисленеві експерименти: філософсько-освітній аспект. *Філософія освіти. Philosophy of Education*. 2022. 28(2). С. 159–170. <https://philosopheducation.com/index.php/philed/article/view/741>

4. Сартр Ж.-П. Буття і ніщо: нарис феноменологічної онтології / пер. з французької Віталій Лях, Петро Тарашук. Київ : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2001.

5. Фройд З. Невпокій в культурі / пер. з німецької Юрко Прохасько. Львів : Видавництво «Апріорі», 2021.

6. Adler A. Social Interest: A Challenge to Mankind. Trans. by J. Linton and R. Vaughan. London: Faber and Faber LTD, 1938.

7. Conee E. Riddles of Existence: A Guided Tour of Metaphysics. 2nd edition / E. Conee, T. Sider. New York : Oxford University Press, 2014.

8. De Regt H. W. *Understanding Scientific Understanding*. New York : Oxford University Press, 2017.
9. Dewey J. *Essays in Experimental Logic*. New York : Dover Publications, Inc., 1916.
10. Dewey J. *The Public and Its Problems. An Essay in Political Inquiry*. Chicago: Gateway Books, 1946.
11. Foucault M. *Discipline and Punish: The Birth of the Prison*. Trans. by Alan Sheridan. 2nd edition. New York: Vintage Books, 1995.
12. Freud A. *The Ego and the Mechanisms of Defence*. Trans. by C. Baines. 2nd edition. London: The Hogarth Press, 1942.
13. Goebel E. *Beyond Discontent: "Sublimation" from Goethe to Lacan*. Trans. by J. C. Wagner. New York : Continuum, 2012.
14. Husserl E. *Logische Untersuchungen. Erster Bd. Prolegomena zur reinen Logik* [herausgegeben von Elmar Holenstein]. Den Haag : Martinus Nijhoff, 1975. (Husserliana, Bd. XVIII).
15. Husserl E. *Logische Untersuchungen. Zweiter Bd. I Untersuchung zur Phänomenologie und Theorie der Erkenntnis; [herausgegeben von Ursula Panzer]*. Den Haag: Martinus Nijhoff, 1984. (Husserliana, Bd. XIX/1).
16. Husserl E. *Zur Phänomenologie des inneren Zeitbewusstseins (1893–1917); [herausgegeben von Rudolf Boehm]*. Den Haag : Martinus Nijhoff, 1966. (Husserliana, Bd. X).
17. Husserl E. *Die Krise der europäischen Wissenschaften und die transzendente Phänomenologie. Eine Einleitung in die Phänomenologische Philosophie (2. Auflage Ausg.)*. (W. Biemel, Hrsg.) den Haag: Martinus Nijhoff, 1976.
18. James W. *Pragmatism, a new name for some old ways of thinking*. New York, London : Longmans, Green and Co, 1922.
19. Jung C. G. *Two Essays on Analytical Psychology*. Trans. by R. F. C. Hull. Princeton, N. J. : Princeton University Press, 1972. {The Collected Works of C. G. Jung: volume 7}
20. Langle A. *The Search for Meaning in Life and the Fundamental Existential Motivations. Psychotherapy in Australia*. November 2003. Vol. 10, NO 1. P. 14–19.
21. Latour B. *Reassembling the Social: An Introduction to the Actor-Network Theory*. Oxford, England & New York, NY, USA : Oxford University Press, 2005.
22. Mead G. H. *The Philosophy of the Act* (Edited by Charles W. Morris with John M. Brewster, Albert M. Dunham and David Miller). Chicago : University of Chicago Press, 1938.

23. Palmer R. E. *Hermeneutics: Interpretation Theory in Schleiermacher, Dilthey, Heidegger, and Gadamer*. Evanston: Northwestern University Press, 1969.

24. Peirce C. S. *Collected Papers*. Ed. by C. Hartshorne and P. Weiss; Arthur W. Burks. Vol. 1–8. Cambridge – Mass.: The Belknap Press of Harvard University Press, 1965–1967.

25. Schütz A., Luckmann T. *Strukturen der Lebenswelt* (1. Auflage). Stuttgart: UVK Verlag, 2003.

26. *The Basic Writings of Sigmund Freud*. Translated and edited by A. A. Brill. New York : The Modern Library, 1995.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-381-4-2>

ФЕНОМЕН ВІЙНИ В ПРАЦЯХ П. О. СОРОКІНА

Кубрак О. В.

*старший викладач кафедри правосуддя та філософії
Сумського національного аграрного університету
м. Суми, Україна*

Війни завжди займали значне місце в історії людства, а феномен війни як важлива частина життя завжди був у центрі уваги дослідників, служив предметом численних теорій. На думку П.А. Сорокіна, з усієї суми теорій, пов'язаних із феноменом війни, особливо важливими є ті, які намагаються розкрити причини виникнення воєн. Вчений детально проаналізував численні зарубіжні теорії виникнення війни та в їх рамках виділив суб'єктивістський та об'єктивістський підходи. На його думку, прихильники першого вбачали рушійні сили історії, її справжній зміст у божественному провидінні, розвитку абсолютного духу, цілях та намірах природи. Так було в середині ХХ ст. Західна соціологія у поясненні проблем світу та війни часто керувалася принципами, що сягають ідеалістичної філософії минулого. Як і раніше, у пошуках рушійних сил історії, справжньої сутності людського буття, об'єктивних підстав людської діяльності, спрямованої на досягнення вічного світу, вона зверталася до “тобічних сфер”, а її відмінною рисою стало ірраціоналістичне розуміння діючих у суспільстві та людині сил і спонукань.